

երկու կրակին մէջ պաշարեն : Նույն կային օգնութիւն եկան ուրիշ շատ նաւեր ալ, և պատերազմը վերջի աստիճան կատաղութեան հասաւ : Վուրվիլի տեղակալքը և նաւային գնդապետները իրենց արիութեան և հանձարոյն համեմատ օգնեցին անոր : Վիւ մը ատեն թանձր մնաւախուղի պատճառաւ պատերազմը դադրելով, լուսնի լուսով նորէն կատաղաբար սկսան երկու կողմէն պատերազմը : Նշաւոր անընդհատ թնդանօթածիգ գնտակներու մէջէն, Վուրվիլի երկու նաւերը ազատեցան թշնամեաց հինգ հրաձիգ նաւերուն ձեռքէն որ ետեւէ ետեւ վրանին կը յարձրկէին : Նսպիսի աննկուն դիմակալութենէ յոգնելով Ննգղիացիք գնացին բուն իրենց նաւատորմին հետ միացան, և ուղեցին Վաղղիացւոց նաւերուն մէջէն յանդգնութեամբ անցնիլ երթալ. բայց աս յանդգնութիւնը ծանրագնի եղաւ իրենց. վասն զի թշնամեաց նաւերը ծովեզերքին մօտենալուն պէս՝ Վաղղիացիք մաղ դարձուցին զանոնք իրենց թնդանօթներովը. որով պատերազմն ալ գիշերուան 10^{ին} դադրեցաւ : Օրաց կորուստը գրեթէ երկու կողմէն ալ հաւասար եղաւ, և դաշնակցաց նաւերն ալ Վաղղիացւոց նաւատորմին պէս անպիտանացան :

Վուրվիլի ուրիշ բան չէր մնար բայց նահանջել իր նաւատորմիդը, և աս յիշատակաց արժանի պատերազմին անունը իր փառացը կը հաւասարէր : Ննգղիոյ ծովակալը Վաղղիացւոց 13 նաւը այրեց Շէրպուրի և Հոկի անպատրաստ նաւակայից մէջ, վեց հատ ալ անոր փոխանորդ ծովակալը այլ և այլ կողմերը :

Մեկօրոք է զուրցելը թէ Վուրվիլի համբաւն ամենեւին չպակսեցաւ այսպիսի պարտութեամբ մը որուն պատճառը միայն թշնամեաց կրկնապատիկ բազմութիւնը և պատրաստութիւնն էր : Արբոր լսեց Առդովիկոս ԺԴ դրժբաղդ պատերազմին լուրը, առջի խօսքը աս եղաւ. « Վուրվիլ ապրեցաւ արդեօք : Ալ կրնանք գտնել. բայց իրեն

պէս ծովակալ մը դիւրաւ չգտնուիր » : Յաջորդ տարին Վաղղիոյ Սարաջախտ եղաւ Վուրվիլ. և թէպէտ արդար վարձատրութիւն մըն էր ասիկայ, բայց Վուրվիլ կարգէ դուրս չափաւորութիւն մը գրեթէ ամբոցաւ այսպիսի պատիւ ընդունելուն վրայ : Հոկի պատերազմէն վերջը ինքն իսկ Ննգղիոյ ծովակալը թուղթ մը գրեւ էր ուրախակցելով իրեն արիասիրտ քաջութեանը որ այնպիսի անհաւասար զօրութեամբ եղած պատերազմի մը մէջ ցրցուցեր էր, և այնչափ քաջութեամբ անհամեմատ կրուուց մը դիմացեր էր : Հոկի պատերազմէն տարի մը ետքը 1693^{ին} յունիսի մէջ նոյն թշնամեաց վրայ Սէն-Սէնսան ըսուած հրուանդանին խորունկը՝ փառաւոր յաղթութիւն մը կանգնեց Վուրվիլ, որով առջի պարտութիւնը մոռցնել տուաւ :

Լուդովիկոս ԺԶին վարքն ու մահը ¹ :

Հոկտեմբերի 7^{ին} իրիկուան ժամը 6^{ին} խորհրդարանի խուցը կանչուեցայ, ուր որ 20^ն չափ քաղաքական պաշտօնեաներ կային. ասոնց նախագահ նրստած էր Սանիւէլ, որն որ աննշան պաշտօնէ մը բարձրանալով, ազգային ժողովքին անդամ եղած էր : Օրինքը տեսնելով զարմանքէս յանկարծակիի գալով խռովեցայ. հրամայեցին որ մէկէն նոյն իրիկունը թագաւորին ունեցած պատուանշանները քովէն առնում ինչպէս սրբոյն Առդովիկոսինը, և ոսկեգեղման ² պատուանշանը : Իսկ Հոգւոյն սրբոյ նշանը արդէն թագաւորը չէր դնէր, վասն զի առջի ազգային ժողովքը անոր գործածութիւնը խափաներ էր : Աս իրենց ըսի որ չեմ կրնար աս բանս ընել, և ինձի չիյնար խորհրդարանին հրովարտակը թագաւորին իմացնել : Նս պատասխանս տուի, որ պէս զի ժամանակ վաստրկիմ ու թա

¹ Տես. Հո. ԺԳ, երես 329. Հո. ԺԴ, եր. 170, 240, 320, 368. ԺԵ, 7, 46, 123, 156 :

² Իս. Toson d'oro.

գաւորին իմացընեմ բանը . բայց պաշտօնէից շփոթութիւնը ինծի կասկած մը տուաւ որ աս բանս իրենք իրենց գլխուն կ'ընէին առանց ժողովքէն կամ հասարակութենէն հրովարտակ մը ունենալու : Ստիկանները չուզեցին թագաւորին խուցը գալ, բայց Սանիւէլ զիրենք համոզեց ըսելով որ ինքն ալ հետերնին կու գայ . նոյն միջոցին թագաւորը նստեր կը կարդար : Սանիւէլ սկըսաւ խօսիլ և աս խօսակցութիւնը որչափ Սանիւէլի չափազանց ընտանի կերպովը, նոյնչափ ալ թագաւորին հանդարտութեամբը ու չափաւորութեամբը նշանաւոր եղաւ :

« Ինչպէս ես, հարցուց Սանիւէլ թագաւորին, ամէն հարկաւոր եղածը ունիս : — Ընեցածիս գոհ եմ », պատասխանեց թագաւորը : — « Ինչու չտգիտես, ըսաւ Սանիւէլ, մեր բանակին ըրած յաղթութիւնները, Սբիրա և Իրցցա քաղաքները գրաւելնիս և Սաւոյայի տիրելնիս : — Վանի մը օր կայ որ լսեցի, ըսաւ թագաւորը, աս պարոններէն մէկէն որ իրիկուն մը օրագիր կը կարդային : — Ինչ, հարցուց Սանիւէլ ան ատեն, միթէ չունիս հիմակուան հարկաւոր եղած օրագիրները : — Ինաւ մէկն ալ չունիմ, ըսաւ թագաւորը : Ինչ ատեն Սանիւէլ գէպ'ի ուրիշ պաշտօնակիցներուն դառնալով, « Պէտք է, ըսաւ, աս Պարոնին ալ, — մատով զթագաւորը ցուցընելով, — հիմակուան ամէն օրագիրները տալ որ կարդայ . լաւ կ'ըլլայ որ մեր յաջողութիւնները ինքն ալ իմանայ » : Սերջը նորէն թագաւորին դառնալով, ըսաւ .

« Իսկապէտական սկզբունքները երթալով կ'աճին, գիտես արդէն որ ժողովուրդը բոլորովին թագաւորական իրաւունքը ջնջեց, և հասարակապետութեան հաւանեցաւ : — Իմենեին չեմ լսած, ըսաւ թագաւորը . բայց կը փափաքիմ որ Կաղղիացիք երջանիկ ըլլան, որուն ես միշտ գործակից եղայ, ու մասնաւոր խնամք տարի : — Կիտնաս նաև, ըսաւ միւսը, որ Լլգային ժողովքը խափանեց բոլոր Լլպետաց կարգերը, և

պէտք էին քեզի ալ իմացընել որ պատուանշաններդ չգործածես . և որովհետեւ դուն սովորական քաղաքացեաց պէս ես հիմա, պէտք է ուրեմն որ անոնցմէ բնաւ տարբերութիւն մը չունենաս : Իայց ուրիշ կողմանէ ինչ որ քեզի հարկաւոր է, ըսէ, և կը ջանանք որ զքեզ հաճեցընենք : — Շնորհակալ եմ, ըսաւ թագաւորը, բանի մը հարկաւորութիւն չունիմ » : Սերջը մէկէն իր ընթերցմունքը սկսաւ առաջ տանիլ : Սանիւէլ ասանկով կը ջանար որ թագաւորը գանգատի կերպ մը ցուցընէ, և կամ համբերութիւնը հատցընել տայ, բայց Լլստուծոյ կամացը համակամութենէ, և անայլայլելի պարզութենէ մը զատ ուրիշ բան չտեսաւ :

Սերջապէս պատգամաւորները գնացին, և քաղաքական պաշտօնեաներէն մէկը ըսաւ ինծի, որ իրեն հետ մէկտեղ խորհրդարանի խուցը գամ, ուր նորէն ինծի հրամայեցին որ թագաւորին նշանները քովէն առնուամ : Իսկ Սանիւէլ վրայ բերելով ըսաւ . « Եթէ որ խաչերը ու ժապաւենները դաշնակցութեան ժողովքին խաւրես : Պէտք է նաև որ իմացընեմ քեզի, ըսաւ, որ Լուդովիկոս ԺԶ^{ին} կալանաւորութիւնը կրնայ երկըննալ, և թէ որ չես ուզեր հետը կենալ, լաւ կ'ըլլայ որ հիմակուրէն ըսես ինծի . վասն զի կ'ուզեն նուազեցընել աշտարակին մէջի եղած անձանց թիւը, որպէս զի պահապաններուն ընելիքը շատ չճանրանայ : Իսկ թէ որ կ'ուզես առաջ տանիլ քու ծառայութիւնդ, գիտնաս որ դու միայն պիտի մնաս քովը, որով և աշխատութիւնդ աւելի ծանր պիտի ըլլայ . յայտնի է որ շաբթու մը համար հարկաւոր եղած փայտը ու ջուրը կը բերեն . բայց քեզի կ'իյնայ խուցերը մաքրել և ուրիշ աշխատութիւնները ընել » : Ես պատասխանեցի որ մէյմը միտքս դրած ըլլալով թագաւորին քովէն չհեռանալ, պատրաստ եմ ամէն բան ընելու : Սերջը նորէն զիս թագաւորին խուցը բերին, ուր որ ըսաւ ինծի թագաւորը . « Ինչու չտան պարոններուն միտքը լաւ հաս-

կրցար, անոր համար կ'ուզեմ որ զգեստներուս վրայէն բոլոր պատուանշանները հանես »:

Երկրորդ օրը երբոր թագաւորը կը հագուեցընէի, ըսի իրեն թէ խաչերն և շղթաները նորէն դրեր էի, թէպէտ և Սանիւէլ ըսեր էր ինծի որ խաւրեմ զանոնք դաշնակցութեան ժողովքին. պատասխանեց թագաւորը. « Ետ լաւ ըրեր ես »:

Նոյն ատենները ձայն մը տարածուեցաւ Բարիգի մէջ, իբրեւ թէ Սանիւէլ հաճարը եկած ըլլայ, սեպտեմբերի մէջ, որպէս զի համոզէ թագաւորը որ Բրուսիոյ թագաւորին թուղթ գրէ, երբոր անիկայ Շամբայնի գաւառը կը գտնուէր: Բայց ես կրնամ ապահովօրէն նշել որ Սանիւէլ բոլոր բոլոր երկու անգամ հաճարը եկաւ իմ հօն եղած ատենս, այսինքն մէյմը սեպտեմբերի 3-ին, և մէյմ՝ ալ հոկտեմբերի 7-ին, և միշտ խել մը պաշտօնակիցներով կուգար, և թէ թագաւորին հետ առանձին չխօսեցաւ բնու:

Հոկտեմբերի 9-ին բերին թագաւորին դաշնակցութեան ժողովին մէջ եղած խօսակցութեանց օրագիրը. բայց քանի մը օր վերջը, Սիշէլ անունով հօտաւէտ եղեր ծախող մը հրովարտակ մը բերաւ՝ որով կ'արգիլէին դարձեալ որ ժողովրդեան համար տպուած օրագիրներ աշտարակին մէջ չմանան: Բայ մարդս զիս խորհրդարանը կանչեց և հարցուց թէ որոն հրամանովը իմ հասցէովս օրագիրներ աշտարակը բերել կուտամ: Սասն զի իրաւքնէ ամէն օր առանց իմ գիտնալուս, չորս օրագիր կուգար ասանկ հասցէով. « Աստիճապէս Լոգովիէայ ժողովարանի Տաճարէն »: Այս առաջ և ոչ ալ վերջը կրցայ իմանալ թէ ո՞վ կը վճարէր աս օրագիրներուն գինը:

Ղշտարակին մէջ բնաւ օրագիր չմտնալու հրամանը երբեմն զարտուղութիւն կը կրէր. վասն զի ասոնց մէջ երբեմն թագաւորին և թագուհւոյն գէմ տեսակ տեսակ նախատական հատուածներ, սպառնալիքներ և զրպարտութիւն

ներ կ'ըլլային, և ան ատեն պաշտօնեաներէն ոմանք չարութեամբ զանոնք թագաւորին կրակարանին վրան կը դնէին, որպէս զի առնէ կարգայ:

Թագաւորը անգամ մը կարգաց որ թնդանօթածիգ մը կը խնդրէր Սուրբ Վիկտուար ժողովը, որպէս զի թնդանօթով թնամեաց խաւրէ: Սիշէլ թերթի մը մէջ ալ, կարծես թէ գրողը չկրնալով դիմանալ որ ժողովուրդը զարմանայ ու գովէ Եղիսաբեթ խաթունին թագաւորին ու թագուհւոյն վրայ ունեցած սէրը, կը ջանար անվայել զբոսարտութիւններով անոր առաքինութիւնները մթաղնել: Սիշէլ թերթի մէջ ալ գրուած էր թէ պէտք է խղճել երկու գայլիկները որ աշտարակին մէջն են, որով թագաժառանգը և թագաւորական օրիորդը կ'ուզէր ակնարկել:

Եսոնց վրայ մեծապէս կը վշտանար թագաւորը մտածելով ժողովրդեան վիճակը, ու կ'ըսէր. « Ս՛հ, ինչ խեղճ վիճակի մէջ են Վաղդիացիք, որ աս աստիճան խաբուեր են »: Ես կը ջանայի որ թագաւորին աչքին առջեւ վերցընեմ այն օրագիրները քանի որ իրենք չէին տեսած. բայց շատ անգամ ալ իմ հօն չեղած ատենս կը դնէին. անանկ որ մեծաւ մասամբ կարգացած էր թագաւորը ան հատուածները որոնք թագաւորական ընտանիքը նախատելու դիտմամբ գրուած էին, կամ թագաւորը սպաննելու կը յորդորէին զժողովուրդը, և կամ աս տեսակ բաներ: Սիշէլ որ չգիտէր նոյն ատենուան անսանձ գրութեան ոճը՝ չկրնար երեւակայել թէ ինչ աստիճանի վիշտ կրնային պատճառել ասոնք թագաւորին սրտին:

Բայ արեանարբու գրուածքներուն ուճը խիստ մեծ ազդեցութիւն ըրին սահապաններէն շատին կերպին վրայ, որոնք որ ինչուան նոյն ատեն աւելի մարդասէր՝ քան թէ աներես կերպ մը ունէին:

() ր մը կերակուրէն վերջը ըրած ծախքերուս հաշիւը գրելէս ետքը, խորհրդարանի սրահին մէջ, հաշուին թուղթը գրասեղանիս մէջ դրի ու գո-

ցեցի՝ որուն բանալին ինծի տուեր էին . երբոր դուրս ելայ , Սարինո քաղաքական սպան , որ թէպէտ պահապաններէն ալ չէր , բայց « Պէտք է , ըսաւ իր պաշտօնակիցներուն , որ գրասեղանը բանալիք ու իմանալք թէ ի՞նչ կայ մէջը , և տեսնենք թէ արդեօք թղթակցութիւն կ'ընէ՞ ժողովրդեան թշնամեաց հետ : Բրդէն զինքը կը ճանչնամ , ըսաւ , և գիտեմալ որ թագաւորին համար նամակ կ'ընդունի » : Սերջը սկըսաւ մեղադրել իր ընկերակիցներուն ներողամտութիւնը , և խել մը նախատական խօսքերէ ետքը , սպառնացաւ որ զիրենք իբրեւ ինծի կուսակից ամբաստանէ հասարակաց խորհրդարանին : Սերջը իմ գրասեղանիս մէջի եղած բոլոր գրուածքները ցանկի վրայ առին , և խորհրդարանին խաւրեցին :

() ր մըն ալ սատրինջին տախտակը , որն որ նորոգելու խաւրեր էի մեր պահապանաց գլխաւորներուն հաւանութեամբ , երբոր նորոգած ինծի նորէն կը բերէին , սոյն Սարինո ըսածնիս կարծելով որ մէջը թղթեր ըլլան , բոլոր քակել տուաւ զայն , և մէջը բան մը չգտնալով՝ իր դիմացը նորէն սոսնձել տուաւ սատրինջը :

Հինգշաբթի օր մը իմ կինս ուրիշ բարեկամ կնկան մը հետ աշտարակը եկեր էր զիս տեսնալու համար , և խորհրդարանին խուցը կեցած կը խօսէինք : Թագաւորական ընտանիքը որ քալելու ելեր էր , զմեզ տեսնելով՝ թագուհին ու Լիւիսաբէթ խաթունը գլխովին նշան մը ըրին . աս մարդասիրական ու բարեկամական նշանը , բաւական եղաւ Սարինոին որ բռնել տայ իմ կինս և ընկերը , ու արգիլէ որ աշտարակէն դուրս չելլեն : Սերջը երկուքն ալ առանձին առանձին քննուեցան . երբոր իմ կնկանս հարցուցեր էին թէ ո՞վ է իր քովի եղած խաթունը . ան ալ պատասխաներ էր թէ քոյրս է . նոյն հարցմունքը մէկալին ալ ըրեր էին . իսկ անիկայ ալ ըսեր էր թէ հօրեղբօրս աղջիկն է : Բայց հակասութիւնը մեծամեծ քննութեանց և կասկածներու առիթ եղաւ : Սարինո

կը պնդէր որ աս խաթունը թագուհւոյն պատգամաբերը ըլլայ : Սիով բանիւ , տաղտկալի ու խել մը նախատական խօսքերով լեցուն քննութենէ մը վերջը՝ որ իրեք ժամ տեւեց , երկուքն ալ ազատ թողուցին որ երթան :

Թոյլ տուին անոնց որ նորէն կարենան աշտարակը գալ ուրիշ անգամ ալ , բայց անկէ ետքը ամենայն կերպով ըզգուշաւոր եղանք : Ինչ կարճ խօսակցութեանց միջոց հարկ կ'ըլլար երբեմն ուղած բաներս թղթի վրայ գրելով իրենց տալ՝ զորոնք այն կտպարագրիչով գրած էի որ պաշտօնակալներուն աչքէն փախչելով քովս մնացեր էր . բայց կը ջանայի որ ամենայն կերպով ծածուկ պահեմ զայն : Բայց գրուածքները այն բաներուն համար էին որ թագաւորական ընտանիքը կը փափաքէր իմանալ , բաղդովին նոյն օրը քովերնին ան տեսակ գրուածք մը չկար . ապա թէ ոչ , վայ էր իրեքներնուս ալ բանը :

Իսկ ուրիշ քաղաքական սպայներն ալ տեսակ տեսակ այլանդակութիւններ ունէին : Երոնցմէ մէկը օր մը դիմաճի եղէգները՝ կոտրել տուաւ , վախնալով որ չըլլայ թէ յանկարծ մէջը գրուածք մը ըլլայ . ուրիշ մըն ալ դարձեալ նոյն պատճառաւ բանալ կուտար դեղձը և մէջի կուտերը . անգամ մըն ալ ստիպեց զիս մէկը որ թագաւորին մօրուքին համար պորձածուած ոգելից հեղուկը խումեմ , կարծելով թէ թոյն է : Բայց անգամ կերակրէն վերջը Լիւիսաբէթ խաթունը ինծի կուտար իր դանակը որ մաքրեմ , և շատ անգամ աս իսկնթ պաշտօնակալները ձեռքէս կը յափշտակէին դանակը՝ նայելու համար որ կութին մէջ գրուածք մը պահած չըլլայ :

Լիւիսաբէթ խաթունը ապսպրեր էր ինծի որ Սերանի դքսուհւոյն մէկ գիրքը իրեն դարձնեմ . սպայները գրքին բոլոր լուսանցքը կտրեցին , վախնալով որ չըլլայ թէ անտեսանելի թանաքով բան մը գրուած ըլլայ : Երոնցմէ առանցմէ մէկը օր մը չթողուց որ երթամ

Թագուհւոյն խուցը զինքը սանտրելու համար . և հարկ եղաւ որ անիկա Թագաւորին խուցը գայ , և ինքը հետը բերէ սանտրելու հարկաւոր եղած բաները :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Քանդոն կամ Քռանկ-Չեռ :

Չինաստանի Վանդոն հին քաղաքը զոր դեռ նոր Նագղիացիք զարկին ու կողոպտեցին , երկու մաս բաժնուած է , մէկը կ'ըսուի Չինաց քաղաք , միւսը Թաթարի քաղաք , որ մէկմէկէ պարիսպով կը զատուին . այսպէս է նաեւ բոլոր կայսրութեան միջնաշխարհին մէջ . ուր յաղթականք և յաղթուողք մէկ իշխանութեան մէջ ըլլալով , ոչ երբեք կը միաբանին իրարու հետ :

Վանդոնին չորս կողմը պարսպապատ է , վաթսուոն ոտք բարձրութեամբ և մացառօք պատած է ծայրը : Եւ ցանկապատին մէջ խռկած են անբաւ տնակներ ու ծառեր կը տեսնուին խառնուած , բայց ոչ կանոնաւոր ճամբայ մը , ոչ հրապարակ և ոչ ալ գեղեցիկ ճարտարապետութիւն մը կը գտուի : Վաղաքը ինը անգղիական մղոն շրջապատ ունի : Տանց բնակչաց թիւը 400,000 է , նաւակաց բնակիչներ են 160,000 , իսկ շրջակայքը գրեթէ 200,000 բնակիչ ունի : Երեսն թէ եւրոպացւոց թիւը հոս երկու կամ իրեք հարիւր մը կայ :

Ինչպէս տաճկաստանի քաղաքները , ասանկ ալ Վանդոն իւրաքանչիւր արուեստաւորք իրեն առանձին փողոցն ունին , ինչպէս մէկ կարգ փողոցի մէջ կը տեսնես տպակեգործները , մէկալին մէջ մետաքսաղէններու խանութները , ուրիշ մը դեղագործաց , ուրիշ մըն ալ կերակրեղինաց , և այլն : Տներուն մէջ տեղուանքը նոյն ճարտարապետական ոճով շինուած պզտի կռոց տաճարներ կան : Փողոցները խոշոր քարերով յատակած են : Եւ մէկ տան դիմաց , խորշի մը մէջ պզտի բազին մը կայ երկու կամ իրեք ոտք բարձրութեամբ , ու

րուն դիմացը միշտ կանթեղներ կը վառեն : Երօնական սովորութիւն մըն է աս , բայց ունի նաեւ իր օգուտը . վասն զի մեր գիշերուան փողոցի կազի կամ եղի կանթեղներուն տեղը կը բռնէ :

() րուան մէջ՝ կերակրեղինաց վաճառատեղիները խիստ մեծ բազմութիւն կայ ժողովրդեան : Կանայք և պզտի աղջկունք խանութէ խանութ կը պտրտին առանց լաչակի կամ գլխոյ ծածկութի , բան գնելու համար : Եւ ի ուտելեաց շտեմարաններէն , կան նաեւ ճամբուն մէջ պտրտող մարդիկ որ անբաւ զամբիւղներով մէկտեղէ մէկալը կը տանին իրենց վաճառքը : Իսկ հարուստները բոլոր աս առեններս վեր վար կը պտրտին զբօսանաց համար . և Վանդոնի գիշերապահ զօրքը օրուան մէջ տներուն մէջէն աղտեղութիւնները վերցընելու կ'աշխատին խողովակներով , որն որ պարտիզաց արգաւանդութեան մեծ պատճառ է , առանց ամենեին փնաս մը ընելու օդուն առողջութեանը :

Եւ ասանոց պակասութեամբ , և հետեւաբար անոնցմէ առաջ եկած պարարտութիւնն ալ պակաս ըլլալով , այս տեսակ աղբը շատ յարգի է Չինաց դիմացը : Եւ ճամբաներու մէջ անբաւ բազմութիւն ընտանի հաւուց և խող կը տեսնես : Եւ քատ Թաղերու մէջ խիստ շատ է ան խեղճ հիւանդաց թիւը որոնց մարմինը պալարով , խաղաւարտով ու կոծիծով պատած է :

Շրջակայքը գերեզմանատունք կան . մէկ քանի թիակ հող դիականց վրայ կը լեցընեն , վրան ալ երկու ոտք բարձր գերեզմանաքարեր կը դնեն հանդերձ արձանագրութեամբ : Եւ անձին ընտանեաց գերեզմանատեղիք կան՝ բլրոց վրայ փորած , և որուն չորս կողմը ցած լուսնաձև պատեր քաշած են և ասոնց մուտքն ալ որմով հիւսած է : Չինացիք մեռել Թաղելու մասնաւոր սովորութիւն մը ունին . պզտի սրահներ կը շինեն , երկու պատով և մէկ ծածքով , երկու կողմանէ մէյմէկ դռնակներ բացած . մէջը երկու ոտք հեռաւորու